

WSPOMAGANIE ROZWOJU ZDOLNYCH UCZNIÓW – REFLEKSJE PEDAGOGA SZKOLNEGO

Hanna Kiedewicz-Nappi

ZS UMK Gimnazjum i Liceum Akademickie, Toruń

nappi@gimakad.torun.pl

*W każdym uczniu drzemią jakieś talenty.
Dlatego ważne jest, by w porę je wyłowić.
Duża w tym rola zarówno nauczycieli, jak i rodziców.*

[minister Katarzyna Hall,
Inauguracja Roku Odkrywania Talentów, Warszawa, 30.09. 2010].

Uczniowie zdolni to nie tylko osoby o wysokim poziomie inteligencji, ale także ci, którzy mają szczególne zdolności związane z konkretnymi dziedzinami: matematyczno-fizycznymi, informatycznymi, przyrodniczymi, społecznymi lub artystycznymi. Wykazują szczególną wrażliwość percepcyjną, świetną pamięć oraz dobrze rozwinięte myślenie związane z konkretnym materiałem, typowym dla określonego rodzaju aktywności. Uczniowie szczególnie zdolni mają zdolności twórcze, zauważają problemy oraz rozwiązują je w nowy i oryginalny sposób. Cechuje ich duża plastyczność myślenia, dążenie do zmian, nonkonformizm, wewnętrzna autonomia, nieuleganie naciskom i wpływowi społecznym. Osoby twórcze często kwestionują istniejące standardy społeczne, systemy wartości. Charakteryzują się wewnętrzną samokontrolą, pozwalającą im na branie odpowiedzialności za własne działania, sukcesy i porażki. Szybciej i łatwiej przyswajają wiedzę, koncentrują się na zadaniu, wykazują się wytrwałością w dążeniu do celu. Osoby zdolne są bardzo wrażliwe, interesują się problemami społecznymi (Limont, 2010, str. 90-93).

Zdolności, zainteresowania, możliwości poszczególnych uczniów są różne. Uczniowie o nieprzeciętnych zainteresowaniach wymagają indywidualnego traktowania i dostosowania ścieżek edukacyjnych do ich specjalnych potrzeb. Minister edukacji narodowej Katarzyna Hall ogłosiła rok szkolny 2010/2011 Rokiem Odkrywania Talentów i zwróciła uwagę na problem wspierania uczniów zdolnych (<http://www.roktaentow.men.gov.pl>).

Współczesna cywilizacja wymaga od dziecka uczenia się wielu nowych umiejętności. Formy współżycia społecznego stały się tak złożone, że na ich tle rola plastyczności i zmienności zachowania jest bardzo ważna. Nie tylko technologie informacyjne, ale także organizacja społeczna zmienia się w szybkim tempie. Oczekujemy od dzieci przystosowania społecznego, przy czym zapominamy o ćwiczeniu podstawowych sprawności w zakresie komunikacji społecznej. Uczniowie mają problemy z wyrażaniem uczuć i emocji, szczególnie w sytuacji, gdy zapracowani rodzice poświęcają im zbyt mało czasu. Efektywność funkcjonowania w świecie – zwłaszcza w warunkach nadmiaru informacji – jest wyznaczana umiejętnością dokonywania wyborów. Trafne i podjęte w odpowiednim czasie decyzje przesądzają niejednokrotnie o naszych sukcesach życiowych (Ledzińska, 2005, str. 44).

Zalew informacyjny sprawia, że trafność wyborów źródeł i samych informacji staje się umiejętnością priorytetową. Umiejętności selekcjonowania informacji można i należy nauczyć. Jednostki bezkrytyczne, z ograniczoną możliwością wybierania i brakiem ograniczeń w korzystaniu z Internetu stanowią problem nie tylko edukacyjny. Trudności w selekcjonowaniu informacji, nadmierne poświęcanie czasu na gry komputerowe czy poruszanie się w sieci na zasadzie wolnych skojarzeń, mogą zaburzać psychologiczne funkcjonowanie człowieka w jego wszystkich płaszczyznach: poznawczej, emocjonalnej, społecznej. Inteligencja jednostki (zwłaszcza emocjonalna) jest znacząca w warunkach informacyjnego zalewu (Ledzińska, 2005, str. 49).

Uczniowie zdolni cechują się sprawnym przetwarzaniem informacji związanym ze specyficznym ukierunkowaniem poznawczym. Jednak wymagają szczególnej uwagi ze strony nauczycieli i rodziców z powodu zagrożeń uzależnieniem od komputera/Internetu. Pod pretekstem przygotowania prezentacji, poszukiwania wiadomości, wirtualnych znajomych, bądź tworzenia nowego programu, uczniowie zdolni spędzają wiele godzin na korzystaniu z technologii informacyjnych. Często kosztem snu, wypoczynku, realnych kontaktów z rówieśnikami. Niezbędne jest propagowanie zdrowego stylu życia, uświadomienie znaczenia rozwoju fizycznego dla prawidłowego funkcjonowania organizmu, planowanie czasu wolnego i nauki, rozwój zainteresowań i pasji.

W potocznym rozumieniu osoby zdolne szybko i efektywnie uczą się i mają znacznie więcej szans na osiągnięcie sukcesów w życiu. Jest to tylko częściowo prawdziwe, gdyż sukces nie zawsze jest związany z posiadanymi zdolnościami. Częściej występuje z odpowiednią strukturą osobowości i motywacji, pozwalającymi na długotrwały wysiłek i pracę (Limont, Dreszer, Cieślukowska, 2010, str. 5). Osiągnięcia uczniów nie zależą jedynie od poziomu ich inteligencji, tzw. akademickiej, mierzonej testami inteligencji. Problematyka sukcesu i osiągnięć jest przedmiotem zainteresowania psychologów, filozofów, pedagogów i socjologów. Wiąże się ona ze sferą celów, aspektem czasu i potrzebami człowieka (Sękowski, 2010, str. 88). Na uwagę zasługują badania podejmujące zagadnienie mądrości. Psychologiczne koncepcje mądrości podkreślają znaczenie równowagi między procesami emocjonalnymi i poznawczymi. Przejawem mądrości jest wiedza o życiu, a także adekwatna ocena własnych możliwości i ograniczeń (Sękowski, 2010, str. 90). Człowiek żyjąc w otaczającym go środowisku, wykształca w sobie umiejętności i pewne zdolności, które ułatwiają mu efektywne funkcjonowanie. Dla większości dzieci i dorosłych dyspozycje, umiejętności i zachowania bezpośrednio związane z kompetencją społeczną, stanowią istotną podstawę dla osiągania długoterminowych (i doraźnych) sukcesów w sferze życia zawodowego, edukacji, czy w innych dziedzinach. Stąd konieczność uwzględnienia rozwoju kompetencji społecznych w programach edukacyjnych i profilaktycznych (Wołpiuk-Ochocińska, 2010, str. 113).

Rozwój emocjonalny i społeczny dzieci wybitnie zdolnych odbywa się w określonych warunkach społecznych. Otoczenie społeczne wymaga od uczniów umiejętności społecznych, zdolności empatycznych, umiejętności współpracy, komunikowania się, negocjacji, a także tolerancji. Ze względu na zadowolenie i prawidłowy poziom funkcjonowania osobowego, satysfakcja pojawia się wtedy, gdy zaspokojone są potrzeby emocjonalne. Trudności natury społecznej wiążą się z brakiem poczucia komfortu emocjonalnego. Szczególne znaczenie ma środowisko szkolne, w którym uczeń może rozwiązywać problemy poznawcze i rozwijać się społecznie (Sękowski, 2001, str. 93).

Jednak mistrzowskie opanowanie zagadnień technicznych wymaga długich godzin samotnego ślęczenia nad książkami czy przy komputerze. Często początki sięgają dzieciństwa albo wczesnej młodości, czyli tych okresów życia, w których uczymy się ważnych umiejętności społecznych poprzez kontakty z rówieśnikami. Osoby, które pociągają dziedziny wyróżniające się potrzebnymi dla ich uprawiania znacznym wysiłkiem umysłowym, jak informatyka czy inżynieria, lgną do nich „po części dlatego, że nie muszą się tam zajmować emocjami” (Goleman, 1999, str. 73). Nie znaczy to, że wszyscy naukowcy o wysokim ilorazie inteligencji są społecznie niekompetentni. W pracy nauko-

wej znakomite osiągnięcia uzyskuje się nie tylko dzięki kompetencji technicznej, ale także takim cechom charakteru jak: **wytrwałość**, **samoświadomość** (wiedza o tym, co odczuwamy w danej chwili), **samoregulacja** (panowanie nad emocjami), **motywacja** (kierowanie się swoimi preferencjami w wyznaczaniu celów), **empatia** (wyczuwanie uczuć innych, podtrzymywanie więzi). Istotne są następujące **umiejętności społeczne**: dobre panowanie nad emocjami, dokładne rozpoznawanie sytuacji społecznych, umiejętność pracy zespołowej (Goleman, 1999, str. 440-441). Praca z uczniem zdolnym nie powinna ograniczać się tylko do stymulowania rozwoju poznawczego oraz emocjonalnego czy społecznego. Ważnym zadaniem psychologów i pedagogów jest wychowanie człowieka obdarzonego szczególnymi zdolnościami (Sękowski, 2001, str. 218).

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do bycia aktywnymi obywatelami. Uczeń powinien nie tylko zdobywać wiedzę i umiejętności (rozumiane jako zastosowanie wiedzy w praktyce, komunikacja, rozwiązywanie problemów), ale także kształtować swoją postawę, czyli tożsamość, odpowiedzialność, współpracę (<http://ekspercibolonscy.pl>).

Wychowanie jako zadanie to przede wszystkim (Nakoneczna, 2003, str. 39):

- dialog nauczających i nauczanych,
- stwarzanie uczniom warunków do samodzielnego podejmowania zadań i ponoszenia za nie odpowiedzialności,
- wdrażanie uczniów do pracy nad sobą, do kierowania własnym rozwojem,
- wprowadzanie młodych w świat prawa moralnego i wartości, w świat życia duchowego,
- kształtowanie ludzi mądrych, znających historię i kulturę własnego kraju, Europy i świata,
- przygotowanie uczniów do odpowiedzialnego życia rodzinnego, zawodowego, społecznego, politycznego,
- przygotowanie do życia w demokracji: do tolerancji, odmienności poglądów i przekonań, do odpowiedzialności za siebie, za sprawy kraju i świata.

Praca nauczyciela z uczniami szczególnie zdolnymi wynika z podstawowej tezy, że nauczyciel nie tylko kształci, ale i wychowuje. Jednocześnie jest przewodnikiem po świecie informacji i wiadomości, co zakłada jego ciągle samokształcenie. Osobowość nauczyciela jest bardzo ważnym czynnikiem. Nauczyciel tworzy atmosferę w klasie, pomaga uczniom w pokonywaniu trudności, niepowodzeń, współpracuje z rodzicami i wspiera ich w wychowaniu (Laznibatova, 2005, str. 121). Osoby zajmujące się edukacją uczniów zdolnych powinny pamiętać, że nadwrażliwość może być związana z osobowością jednostek wybitnie zdolnych, a nie jej zaburzeniami emocjonalnymi.

Wychowanie osób szczególnie zdolnych, czyli pomaganie w życiowym rozwoju, ma dwa ważne aspekty: jeden dotyczy odpowiedzialności społeczeństwa za wychowanie jednostki uzdolnionej, drugi natomiast – odpowiedzialności osoby zdolnej za własny rozwój, działalność, twórczość (Limont, 2005, str. 123).

Uczniowie zdolni to uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych i szczególnych wymaganiach związanych z opieką i wspieraniem rozwoju przez środowisko szkolne i rodzinne. Dziecko zdolne wymaga specjalnej opieki psychologiczno-pedagogicznej, umożliwiającej rozwiązywanie problemów związanych z funkcjonowaniem społecznym, emocjonalnym i rozwojem osobowości. Edukacja uczniów zdolnych powinna sprzyjać harmonijnemu rozwojowi, osiągnięciu zadowolenia z życia i satysfakcji z twórczej aktywności. Ważna jest współpraca rodziny i szkoły (Limont, 2010, str. 271).

Uczniowie o wysokim potencjale zdolności mogą osiągać niskie wyniki w nauce. Problem ten określany jest jako syndrom nieadekwatnych osiągnięć. Przyczyną może być złe funkcjonowanie w szkole, związane z nauczycielem, uczniem, rówieśnikami lub organizacją kształcenia. Inną przy-

czyną może być nieprawidłowo funkcjonujące środowisko rodzinne. Diagnoza trudności i zastosowanie odpowiedniego programu interwencyjnego mogą pomóc w pokonywaniu trudności (Limont, 2010, str. 262).

Prawa Rimm pomagające odnieść sukces (Rimm, 2000, str. 11):

- Prawo 1:* Szkolne sukcesy dzieci są bardziej prawdopodobne, jeżeli rodzice przekazują im jednolite i jasno określone wymagania oraz w sposób pozytywny wyrażają się o wysiłku wkładanym w naukę.
- Prawo 2:* Dzieci łatwiej przyswajają sobie odpowiednie zachowania, jeśli mają właściwy wzór do naśladowania.
- Prawo 3:* To, co dorośli mówią o dziecku w jego obecności, ma ogromny wpływ na jego zachowanie i na sposób, w jaki postrzega ono siebie.
- Prawo 4:* Przesadne reakcje rodziców na sukcesy i niepowodzenia dziecka prowadzą do odczuwania przez nie silnej presji osiągnięcia sukcesów, bądź rozpaczki i zniechęcenia w przypadku porażki.
- Prawo 5:* Dzieci odczuwają większe napięcie psychiczne, kiedy martwią się o rezultat swojej pracy, niż wtedy, gdy ją wykonują.
- Prawo 6:* Dzieci budują swoją wiarę w siebie poprzez zmaganie się z trudnościami.
- Prawo 7:* Brak i nadmiar często charakteryzują się takimi samymi symptomami.
- Prawo 8:* Pewność siebie i poczucie odpowiedzialności za własne postępowanie dzieci zdobywają wtedy, gdy zakres ich swobód jest poszerzany stopniowo, w miarę ich dojrzewania.
- Prawo 9:* Dzieci przeciwstawiają się dorosłym, gdy jedno z rodziców poszukuje w dziecku sprzymierzeńca przeciwko drugiemu lub nauczycielowi.
- Prawo 10:* Dorosły powinien unikać konfrontacji z dziećmi, gdy nie jest pewny, że potrafi wyegzekwować swoje zakazy.
- Prawo 11:* Dzieci odniosą sukces tylko wtedy, gdy nauczą się funkcjonować w sytuacji współzawodnictwa.
- Prawo 12:* Dzieci nie przestaną dobrze sobie radzić z nauką, jeśli będą zauważały zależność między procesem uczenia się a jego dobrymi rezultatami.

Uczniowie zdają sobie sprawę, że na sukcesy w nauce mają wpływ różnice dotyczące zdolności i umiejętności, stylów nauczania i uczenia się oraz stopień trudności zadań. Jeżeli jednak uczeń wkłada minimalny wysiłek, a rezultaty są wspaniałe, bądź gdy nauka kosztuje je dużo czasu i wytężonej pracy, a brak mu sukcesów, wtedy nie ma wpływu na szkolne osiągnięcia i traci poczucie wewnętrznej kontroli (Rimm, 2000, str. 426-431).

Wybrane formy pracy z uczniem zdolnym

- 1. Wolontariat** – nieodpłatne, świadome oraz dobrowolne działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie. Pomimo intensywnej nauki wolontariusze potrafią wykorzystywać w praktyce swoje zainteresowania i pasje. Są niezwykle wrażliwi na potrzeby innych ludzi, odpowiedzialnie realizują podjęte zobowiązania. Dzięki zdobytemu doświadczeniu i wiedzy wzbogacają swoją osobowość i są liderami w grupie rówieśniczej. Mają

satysfakcję z własnej pracy oraz osiągnięć. Zdobywają umiejętność łączenia współczucia i cierpliwości ze sprawnością działania, co może być przydatne w wyborze kierunku studiów i planowaniu kariery zawodowej. W szkole wolontariusze podejmują działania doraźne (np. zbiórki żywności, zabawek, książek, pieniędzy), działają także poza szkołą w instytucjach niosących pomoc potrzebującym: hospicjum, fundacjach, świetlicach środowiskowych, schronisku dla zwierząt. Wolontariat pomaga w rozwoju inteligencji emocjonalnej, uczy radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Uczniowie poprzez współdziałanie w grupie, dyscyplinę, obowiązkowość, zdobywają kompetencje społeczne, które będą przydatne w dorosłym życiu. Wolontariat jest formą działalności, która sprzyja osiągnięciu równowagi w rozwoju intelektualnym, emocjonalno-motywacyjnym oraz społecznym uczniów. Pomaga kształtować postawy prospołeczne oparte na życzliwym stosunku do ludzi (Kiedewicz-Nappi, 2005, str. 283-288).

- 2. Edukacja humanitarna (rozwojowa)** – współpraca z Polską Akcją Humanitarną. Celem jest promowanie postawy humanitarnej oraz takich wartości jak: odpowiedzialność, szacunek, tolerancja, sprawiedliwość, prawa człowieka. Poprzez zajęcia z wolontariuszami (studentami), udział w projektach i akcjach PAH, uczniowie poznają różne sposoby działania na rzecz potrzebujących – tych w najbliższym otoczeniu oraz żyjących w odległych częściach świata. Młodzież uczy się rozumienia otaczającego świata oraz poznaje współzależności łączące nas z innymi regionami świata. Tematy zajęć są starannie dobierane do poziomu rozwoju uczniów i zaawansowania w zakresie edukacji humanitarnej. Szkoły współpracujące z Polską Akcją Humanitarną mogą uczestniczyć w realizacji rocznego projektu edukacyjnego **Szkoła Humanitarna**, skierowanego do szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Jego celem jest zwiększenie wiedzy uczniów z zakresu globalnych współzależności oraz kształtowanie zaangażowanych i odpowiedzialnych postaw względem otaczającego świata. Udział w projekcie daje możliwość realizacji nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkole podstawowej i gimnazjum, która wprowadza elementy edukacji globalnej. Praca metodą projektu stwarza okazję zdobycia umiejętności pracy w grupie oraz kształtowania poczucia odpowiedzialności za wykonanie zadań. Polska Akcja Humanitarna oferuje pomoc szkołom realizującym projekty: szkolenia, konsultacje, materiały edukacyjne. Dzięki realizacji projektu Szkoła Humanitarna: uczniowie lepiej rozumieją kluczowe pojęcia z zakresu praw człowieka, czują empatię i solidarność z potrzebującymi wsparcia, posiadają umiejętność pomagania innym z poszanowaniem ich godności. Cała społeczność szkoły jest aktywnie zaangażowana w działania na rzecz poszanowania godności człowieka i jego praw (<http://www.pah.org.pl>).
- 3. Młody Obywatel** – celem programu jest umożliwienie młodym ludziom prowadzenia działań służących wzrostowi zaufania, współpracy między ludźmi, poczucia tożsamości lokalnej i lepszej komunikacji w miejscowości. W ramach programu uczniowie i nauczyciele zdobywają wiedzę i narzędzia pozwalające badać relacje społeczne. Na podstawie wyciągniętych wniosków można podejmować działania obywatelskie służące rozwojowi lokalnemu we wskazanym przez badania zagrożonym obszarze. Nauczyciele biorący udział w projekcie otrzymują wsparcie metodyczne w postaci 8-miesięcznego kursu internetowego (indywidualny *coaching*), na bieżąco są wspierani przez mentora i mają możliwość kontaktów z innymi nauczycielami – uczestnikami kursu. Wszystkie młodzieżowe działania lokalne podejmowane w ramach projektu są przedstawiane na specjalnej stronie internetowej oraz podczas Ogólnopolskiej Prezentacji Projektów Młodzieżowych (<http://www.ceo.org.pl/portal/home>).
- 4. Szkoła Promująca Zdrowie** – to projekt ogólnoszkolny, którego celem jest nauka dbałości o zdrowie własne i innych ludzi. **Edukacja prozdrowotna** daje uczniom możliwość nabycia

kompetencji (umiejętności, wiedza i postawy), które są niezbędne do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym, ponieważ:

- pomaga odkrywać, jakie wybory służą rozwojowi i lepszej jakości życia,
- pomaga zrozumieć siebie i innych,
- pomaga budować obraz świata, który jest najbliższy codziennym doświadczeniom,
- uczy odpowiedzialności,
- jest pierwszym stopniem profilaktyki różnych zagrożeń i zachowań problemowych.

Niewiele szkół w Polsce może pochwalić się posiadaniem Krajowego Certyfikatu Szkoły Promującej Zdrowie. Jest to zaszczyt dla szkoły, a jednocześnie zobowiązanie do tworzenia warunków, które sprzyjają dobremu samopoczuciu członków społeczności szkolnej, podejmowania działań na rzecz zdrowia własnego oraz innych ludzi oraz tworzenia zdrowego środowiska (<http://www.ore.edu.pl/>, <http://www.cmp3.ore.edu.pl/node/597>).

5. Program profilaktyczny „Gadu – gadu, czyli jak wyrazić, co mnie gryzie” – autorski program profilaktyczny Barbary Śmiarowskiej. Celem programu jest nauczenie rozumienia i nazywania uczuć, nauka asertywnych zachowań, nabycie umiejętności rozumienia emocji, uświadomienie roli uczuć w kształtowaniu poczucia własnej wartości, poznanie znaczenia empatii w lepszym porozumieniu, wzrost poczucia bezpieczeństwa w relacji ja-klasa. Głównym tematem warsztatów jest nabywanie wiedzy o swoich emocjach odczuwanych w relacji z drugim człowiekiem. Zajęcia obejmują też elementy treningu asertywności i wzmacniania poczucia własnej wartości. Struktura programu jest złożona z dwóch części. Pierwsza z nich to zajęcia wprowadzające i integracyjne, druga – zajęcia praktyczne i teoretyczne, podzielone na 5 bloków: emocje, wyrażanie uczuć, radzenie sobie z emocjami, potrzeby, pozytywny obraz samego siebie. Szczegółowy opis tego programu wraz ze scenariuszami zajęć jest zamieszczony na stronie internetowej (http://www.glospedagogiczny.pl/files/Praca_konkursowa.pdf).

6. Jak żyć z ludźmi – program rozwijania umiejętności społecznych, z elementami profilaktyki uzależnień. Głównym jego celem jest rozwinięcie najważniejszych umiejętności interpersonalnych:

- komunikowania się z ludźmi,
- podejmowania decyzji,
- chronienia siebie w sytuacji nacisku grupowego,
- radzenia sobie ze stresem,
- budowania właściwego wizerunku własnej osoby,
- otwartości,
- empatii.

Ponadto, program dostarcza informacji na temat środków uzależniających. Przeznaczony jest do pracy z młodzieżą ze starszych klas szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Opis programu wydano w formie książkowej, składającej się z trzech części (<http://www.cmp3.ore.edu.pl/node/13685>):

- pierwsza część, teoretyczna, omawia najważniejsze zasady pracy z grupą, cechy dobrego prowadzącego, niezbędne elementy zajęć z młodzieżą,
- druga – podaje propozycje konkretnych zajęć warsztatowych oraz bogaty zestaw ćwiczeń i technik,
- trzecią stanowią materiały pomocnicze: ankiety, kwestionariusze, rysunki, tabele.

Warto skorzystać ze zbioru rekomendowanych programów profilaktycznych. Zostały one skonstruowane w oparciu o współczesną wiedzę dotyczącą czynników ryzyka i sprawdzone modele oddziaływań profilaktycznych (<http://www.cmp3.ore.edu.pl/node/13718>).

7. **Odyseja Umysłu** – program edukacyjny organizowany przez fundację *Odessey of the Mind*. Jego celem jest rozwijanie zdolności twórczych dzieci i młodzieży poprzez rozwiązywanie problemów o charakterze otwartym. Twórca programu dr C. Samuel Micklus stwierdził, że „nie ma czegoś takiego jak zły pomysł – zawsze natomiast istnieje pomysł lepszy”. Zgodnie z tym założeniem kreatywności można się nauczyć. (<http://www.odyseja.org>). Zajęcia prowadzone w ramach programu rozwijają myślenie krytyczne, rozumowanie dedukcyjne i indukcyjne, wyobraźnię oraz inne właściwości ważne dla twórczego funkcjonowania jednostki. Uczestnicy rozwijają swoje zdolności twórcze, budując urządzenia mechaniczne, pisząc wiersze lub opowiadania oraz konfrontując swoje propozycje na spotkaniach konkursowych, odbywających się na poziomie lokalnym i światowym. Problemy i zadania konkursowe są realizowane w pięciu kategoriach: mechaniki, dzieł sztuki, prezentacji, struktur przestrzennych, realizacji technicznych – uczestnicy budują np. robota z cechami człowieka lub wymyślają utwór na nowy, nieznan instrument (Limont, 2010, str. 202-203).

Głównymi wymaganiami stawianymi przed uczestnikami programu są:

- samodzielne tworzenie rozwiązań,
- odpowiedzialność za własne pomysły i proponowane rozwiązania,
- szacunek dla odmiennych osobowości, pomysłów i poglądów, który przekłada się na dobrą współpracę w grupie.

8. **Twórcze rozwiązywanie problemów** – metoda burzy mózgow. Jest wykorzystywana do zwiększania możliwości poszukiwania rozwiązań problemu oraz do stymulowania myślenia twórczego. W procedurze burzy mózgow wyróżnia się trzy etapy: rozumienie problemu, generowanie pomysłów oraz planowanie działania. Podstawową zasadą jest unikanie krytykowania pojawiających się pomysłów, odrzucanie wartościowania i oceny wygenerowanych pomysłów oraz troska o ich jakość (Limont, 2010, str. 203).

Zdolności, myślenie twórcze i postawy twórcze są ważnymi elementami w funkcjonowaniu zdolnych uczniów. Programy przewyciężające bariery i blokady psychiczne mają charakter treningów, których celem jest wykształcenie umiejętności pokonywania wewnętrznych przeszkód blokujących twórcze działanie. Programy te kształtują postawę otwartości uczniów, stymulują rozwój ciekawości poznawczej, wspierają niezależność i nonkonformizm, rozwijają zdolność dostrzegania problemów. Niezależnie od założeń, programy związane z kształceniem zdolności twórczych sprzyjają wprowadzaniu innowacji pedagogicznych na różnych poziomach edukacji (Limont, 2010, str. 208-209).

Podsumowanie

Uczniowie zdolni powinni rozwijać swoje zainteresowania, korzystając z indywidualnych toków/programów nauczania, uczestniczyć w zajęciach dostosowanych do ich poziomu zdolności i zainteresowań. Jednak nie należy wyłączać tych uczniów z życia klasy i społeczności szkolnej. Cenne są wspólne wyjazdy na obozy (nie tylko naukowe), wycieczki, udział w wymianach młodzieży, projektach edukacyjnych (np. MEP – Młodzieżowy Parlament Państw Nadbałtyckich, Szkoła Humanitarna, Szkoła Globalna), redagowanie gazetki szkolnej, zajęcia sportowe. Należy zachęcać młodzież do ak-

tywności społecznej, poprzez pracę w Samorządzie Uczniowskim, kole Caritas, klubie wolontariusza, w instytucjach pomagających potrzebującym na swoim terenie.

Podjmując się pracy z uczniem zdolnym, nauczyciele muszą tak organizować proces nauczania i wychowania, aby w pełni rozwijać osobowość ucznia, a nie tylko koncentrować się na przyspieszonym rozwoju intelektualnym i/lub uzdolnieniach kierunkowych. Organizacja pracy szkoły powinna uwzględniać indywidualne potrzeby uczniów, ale też sprzyjać rozwojowi tych kompetencji, które będą przydatne w dalszej edukacji i karierze naukowej (zawodowej). Warto włączyć do współpracy pedagoga, psychologa, doradcę zawodowego, którzy wspomagają proces dydaktyczno-wychowawczy w szkole. Poprzez systematyczne zajęcia warsztatowe w klasie, powinni zapoznawać uczniów z technikami uczenia się i pamięci, radzenia sobie ze stresem, rozwijać umiejętności interpersonalne, myślenie twórcze i wyobraźnię, propagować zdrowy styl życia, uczyć technik relaksacji i autoprezentacji. Zdarza się, że młodzież niechętnie bierze udział w takich zajęciach „dodatkových”, zwłaszcza jeśli nie są one ujęte w stałym planie zajęć. Jednak z czasem uczniowie przekonują się, że warto było spróbować i sami proponują kolejne tematy zajęć lub spotkania ze specjalistami. Ankiety ewaluacyjne, rozmowy z nauczycielami, uczniami i rodzicami, wskazują na potrzebę takich zajęć – zwłaszcza w klasach pierwszych gimnazjum i liceum. Na każdym etapie edukacyjnym warto rozwijać myślenie twórcze uczniów. Wychowawca powinien zachęcać do poszukiwania ciekawych, różnorodnych i nietypowych sposobów rozwiązywania problemów. Wskazane jest kształtowanie konstruktywnego podejścia do błędów, gdyż perfekcjonizm może utrudniać przyjmowanie krytyki i uwag. Korzystne jest bazowanie na mocnych stronach uczniów oraz pozytywne wzmacnianie. Pogłębianie zainteresowań i pasji może sprzyjać rozwijaniu motywacji wewnętrznej, która jest niezbędna w pracach długoterminowych (np. projektach edukacyjnych, wolontariacie).

Bibliografia

1. Covington M. V., Teel K. M. (2004), *Motywacja do nauki*, GWP, Gdańsk.
2. Goleman D. (1999), *Inteligencja emocjonalna w praktyce*, Media Rodzina, Poznań.
3. Kiedewicz-Nappi H. (2005), *Znaczenie wolontariatu w uspołecznieniu uczniów „Gimnazjum i Liceum Akademickiego”*, w: [7], str. 283-288.
4. Lazińbatova J., (2005), *Uczeń zdolny na Słowacji – koncepcja opieki na podstawie projektu alternatywnej opieki na uzdolnionych dziećmi*, w: [7], str. 107-122.
5. Ledzińska M. (2005), *Znaczenie inteligencji jednostki w dobie informacyjnego zalewu*, w: [7] str. 41-50.
6. Limont W. (2010), *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, GWP, Gdańsk.
7. Limont W. (red.) (2004), *Teoria i praktyka edukacji uczniów zdolnych*, Impuls, Kraków.
8. Limont W., Cieslikowska J. (red.) (2005), *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych*, T. 2: Uczeń – Nauczyciel – Edukacja, Impuls, Kraków.
9. Limont W., Dreszer J., Cieslikowska J. (red.) (2010), *Osobowościowe i środowiskowe uwarunkowania rozwoju ucznia zdolnego*, WN UMK, Toruń.
10. Nakoneczna D. (2003), *Wychowanie w szkole gimnazjalnej, 20-lecie Towarzystwa Szkół Twórczych 1983-2003*, MH, Warszawa.
11. Rimm S. (2000), *Dlaczego zdolne dzieci nie radzą sobie w szkole. Jak temu przeciwdziałać*, Moderski i S-ka, Poznań.

12. Sękowski A. E. (2001), *Osiągnięcia uczniów zdolnych*, TN KUL, Lublin.
13. Sękowski A. E. (red.) (2004), *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, WN PWN, Warszawa.
14. Sękowski A. E., Klinkosz W. (red.) (2010), *Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii*, TN KUL, Lublin.
15. Wołpiuk-Ochocińska A. (2010), *Kompetencja społeczna człowieka jako wymiar funkcjonowania społecznego jednostki*. w: [13], str. 93-117.
16. <http://www.ceo.org.pl/portal/home>
17. <http://www.cmp3.ore.edu.pl>
18. <http://ekspercibolonscy.pl/prezentacje>
19. http://www.glospedagogiczny.pl/files/Praca_konkursowa.pdf
20. <http://www.gimakad.torun.pl>
21. <http://www.mep-poland.eu>
22. <http://www.odyseja.org>
23. <http://www.pah.org.pl>
24. <http://www.roktalentow.men.gov.pl>

